

טיהור מרחב - ההיית או חלמתי חלום?

ברור לכול כי התמרון הקרקעי בעזה יהיה דומה בחלק ממאפייניו לזה הצפוי במלחמה בצפון. על כן נכון יהיה לשקול הסטה של תקציבי בניין כוח לשלבי טיהור המרחב, אשר הוזנח עם השנים לטובת קרב ההתקפה, בעל המאפיינים השונים, ואף לאמן את הכוחות לקרבות טיהור מרחב סזיזיים וקשים לא פחות מהקרבות שבשלב ההתקפה

סריקת מבנה בעזה ב"חרבות ברזל". ככל שאחיות כוחותינו במושא התקפתם הולכת ועולה, כך אנו הופכים לפגיעים יותר, לחלשים יותר, כשירים פחות, ובעלי גורמי סיוע מעטים יותר. צילום: אתר צה"ל

למרות זאת, ההכנות שנעשו לקראתו בהקשרי בניין הכוח והרכבו, באימונים, במודיעין ובכשירות הפרט והצק"ג היו לקויות, ולא תאמו את הנדרש מאיתנו בלחימה. הדרג שהוביל שלב זה היה בעיקרו דרג הפלוגה, נטול היכולות המשלימות הנדרשות לשלב זה, דוגמת אש, חבלה ואיסוף קרבי, ולכן שלב זה ארך זמן רב, ובוצע בצורה חלקית בלבד.

הבעיה בגוף ראשון

בשלב מתקדם של מלחמת "חרבות ברזל", הגדוד שעליו אני מפקד קיבל משימה להיכנס ולהחליף כוח אחר במשימת טיהור מרחב ציר החוף, המסדרון שכחודשיים לפני כן כבשה אוגדה 162 מזיקים ועד שאטי. זה היה פחות משבוע לאחר שיצאנו ממשימת התקפה וטיהור מרחב ח'רבת אחזעה, הכפר שממנו יצאו המחבלים שטבחו בקיבוץ ניר עוז הסמוך.

בעשור האחרון החל צה"ל לפרק את הציווי האלמותי אותו קיבל כל כוח מתמרון, "יתקוף ויכבוש", להישגי משנה. ההישגים המבצעיים תורגמו לכדי טכניקות קרביות שנועדו להפריד את שלב ההתקפה וההסתערות, מהשלים שאחריה - כיבוש, טיהור מרחב, השגת שליטה מבצעית וכדומה.

ואולם, בחלוף יותר מעשור מאז החלו להטמיע מונחים אלה, ניתנה לי לראשונה ההזדמנות כסגן מפקד צק"ג משוריין להבין את משמעותם, את הפיזיקה של כל שלב בקרב, את ההכנות שעשיתי לקראתם, ואת הדברים שלא הכנתי נכון להשלמתם. התאפשר לי לראות את ההכנות והמימוש של קרב ההתקפה, לעומת ההכנות והמימוש של קרבות טיהור מרחב וקרבות נסיגה.

בבסיס מאמר זה עומדת הטענה כי שלב טיהור המרחב ברמת הגדוד והחטיבה הוא השלב המשמעותי, הארוך, הסיזיפי והמאיים ביותר לכוחותינו בקרבות מלחמת "חרבות ברזל".

סא"ל (מילי) מתן גרובר, מג"ד 87 בחטיבת המחץ (14), בוגר האקדמיה למפקדי גדודים במילואים. בעבר מ"פ בגדוד 87 ובגדוד 7001 וסמג"ד 87

ולהגדרת האויב: מצורת קרב ("יתקוף ויכבוש") להישג המבצעי ("יטהר", "ישלוט מבצעית", "ישמיד אויב", "בוודד" וכדומה). כך גם הגדרת האויב חדלה מלהשתמש במונחים של סד"כ מוחלט ("מחלקה", "פלוגה") ועברה להגדרת האויב כמערכת, לרבות המערכים הרב ממדיים שבהם האויב משתמש ושאותו התמרון עתיד לפגוש.

כעת אפשר לבחון לראשונה את התפיסות החדשות שהונחלו. את אופן מימוש הטכניקות הקרביות והתרגולות מצדנו, את התנהגות האויב בהתאם להן, את תמונת המודיעין הקיימת (אם בכלל) בכל שלב ושלב, את מנהיגות המפקדים והכישורים הנדרשים מהם בכל שלב, את ההבדל, אם קיים בכלל, בין טיהור לבידוד, בין השמדת אויב לשליטה מבצעית. בשנת 2010 פרסם צה"ל, לאחר שנים רבות של דיונים, את הטיוטה לתורת הקרב העדכנית ללחימה היבשתית, לאחר

לקרב ההתקפה בח'רבת אחזעה נערכנו ימים רבים. לקרב טיהור מרחב ציר החוף הייתה מערכת הכנות שונה בתכלית. הדבר בא לידי ביטוי בזמן שהוקדש לנוו"ק, במערכת הכנות הרק"ם והאנשים, בהכרת השטח המקדימה שהייתה לנו וגם בכשירות המנטלית שאיתה נכנסנו. חשבתי שזה יהיה עוד קרב דומה, בהובלת החטיבה והגדוד, עם אש מלווה ואיסוף קרבי וחוזי עילי. ואולם, כבר עם כניסתנו לגזרת החוף הופתעתי לראות אויב תוקפני יותר, כזה שאינו מתחבא ומחכה עד יעבור זעם ההתקפה, אלא אויב יוזם וחותר למגע, בעיקר באמצעות מארבים ופשיטות. זה אויב שלמד את תרופותינו והגיב בהתאם. לצערי, הדבר אף עלה במחיר דמים של לוחמים ומפקדים קרובים ויקרים לי.

"חרבות ברזל" כמקרה בוחן

בשנים שקדמו למלחמת "חרבות ברזל" החל צה"ל להנחיל בהדרגה לדרג המתמרון תפיסות חדשות לניסוח המשימה

שלב טיהור המרחב ברמת הגדוד והחטיבה הוא השלב המשמעותי, הארוך, הסיזיפי והמאיים ביותר לכוחותינו בקרבות מלחמת "חרבות ברזל". למרות זאת, מערכת ההכנות שנעשתה אליו בהקשרי בניין הכוח והרכבו, באימונים, במודיעין ובכשירויות הפרט והצק"ג היו לקינות, ולא תאמו את הנדרש מאיתנו בלחימה

כוח של צה"ל בעזה ב"חרבות ברזל". בשנים שקדמו למלחמה החל צה"ל להנחיל בהדרגה לדרג המתמרון תפיסות חדשות לניסוח המשימה ולהגדרת האויב. צילום: אתר צה"ל

דחפורי D9R ו-D9N משוריינים מורצים ציר במהלך התמרון הקרקעי ב"צוק איתן". תמרון מוגבל כפי שבוצע בזמנו, הביא ל"התקפה" בת דקות אחדות ושיטוט של שבועות ארוכים בחיפוש אחר פירי מנהרות, מפקדות ותשתיות אחרות. צילום: אתר צה"ל

ל"התקפה" בת דקות אחדות ושיטוט של שבועות ארוכים בחיפוש אחר פירי מנהרות, מפקדות ותשתיות אחרות. עתה, בחלוף חודשים רבים של תמרונים במסגרת "חרבות ברזל", אפשר לבחון תפיסה זו לעומק.

הפער בין ההישג המבצעי לפגיעות כוחותינו

מלחמת "חרבות ברזל" אפשרה לראשונה, בצורה מערכתית וחוצת מדרגים, לבחון אם אכן קיים הבדל בין שלב ההתקפה, שבו בדרך כלל קיימים הישגים מבצעיים התקפיים דוגמת חיפוי והשגת שליטה מבצעית, ובין שלב טיהור המרחב, הכולל הישגים מבצעיים דוגמת השמדה, חיפוי, בידוד ונטרול. נוסף על כך, המלחמה אפשרה לבחון את מימוש הטכניקות נוכח פני אויב ואת האופן שבו הוא מגיב לכל אחת מן הטכניקות.

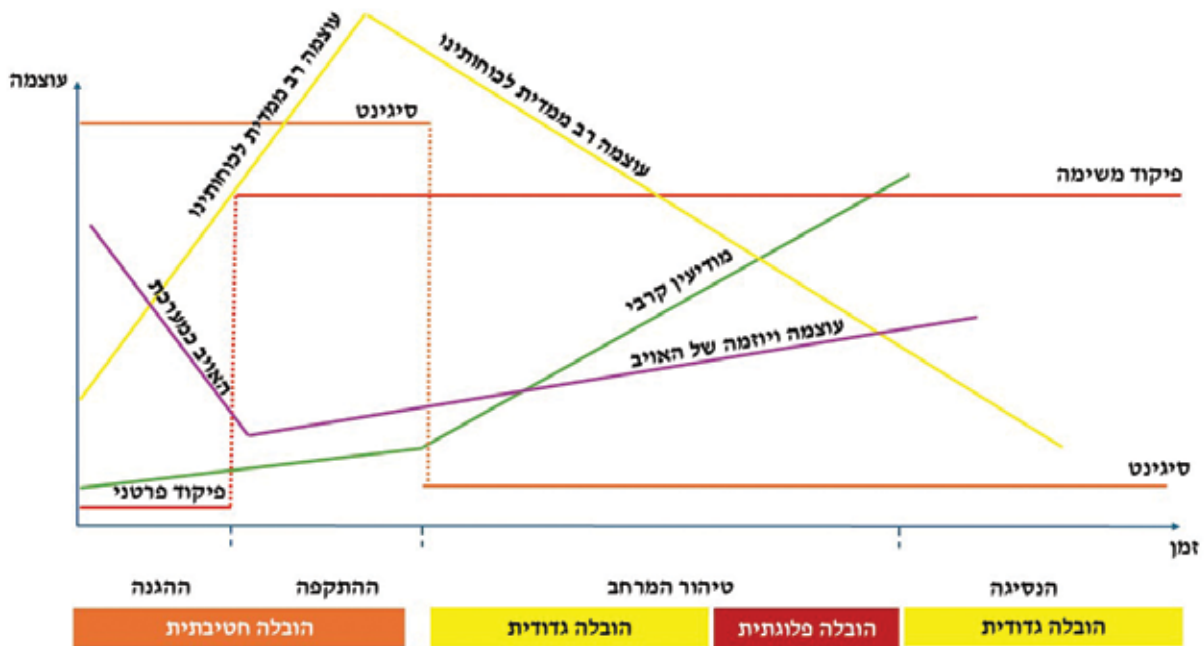
מלחמת "חרבות ברזל" אפשרה לראשונה, בצורה מערכתית וחוצת מדרגים, לבחון אם אכן קיים הבדל בין שלב ההתקפה, שבו בדרך כלל קיימים הישגים מבצעיים התקפיים דוגמת חיפוי והשגת שליטה מבצעית, ובין שלב טיהור המרחב, הכולל הישגים מבצעיים דוגמת השמדה, חיפוי, בידוד ונטרול

בהיבטים רחבים יותר, אפשר לבחון את בניין הכוח, הרכש והאימונים והתאמתם למימוש כל אחד מהשלבים והטכניקות

שלא עודכנה מאז 1963.¹ בחלוף שנתיים, איגדו בצה"ל את כל ההערות שהתקבלו לטיטה, ובראשית 2012 הוציאה זרוע היבשה את גרסתה האחרונה לתורת הקרב. לראשונה החל צה"ל לדבר במונחים של "הישגים מבצעיים בשדה הקרב",² תוך הגדרה מדויקת ושיטתית של 12 הישגים מבצעיים טקטיים שכל מפקד טקטי יכול להגדיר לאנשיו לבצע. בשנים שלאחר מכן החל צה"ל להנחיל בהדרגה תפיסה זו ביחידות, והיא הפכה לבסיס להתפתחות התפיסות הצבאיות הרב ממדיות שצה"ל החל לפתח ולממש בעשור שלאחר מכן. הדבר הביא להקמתן של יחידות, לסגירתן של אחרות, לרכש מסיבי והשקעות במקומות מסוימים ולהחלשה של מערכים אחרים.

כצעד משלים לתורה החדשה, החלה זרוע היבשה להגדיר טכניקות קרביות גנריות ולהנחילן לדרג הפלוגה והגדוד.³ זרוע היבשה יצרה הבחנה בין שלבי קרב ההתקפה השונים: הוגדרה טכניקה לחשיפה ולניהול האש טרם ההגעה ליעד, הטכניקה לכיבוש הפאתים, הטכניקה לכיבוש היעד והטכניקה לבסס את ההגנה ביעד. כל הטכניקות, מטבע הדברים, עסקו ביעדים המצויים בשטחים בנויים. לטכניקות אלה הוגדרו טכניקות משלימות הנדרשות למימוש בצוות הקרב, דוגמת חציית שטח נשלט או מעבר הכרחי, הטכניקה לפינוי הנפגעים, מעבר כוח דרך כוח וכדומה. בפיקודים המרחביים עסקו בהגדרת טכניקות גזרתיות נוספות, והפיצו אותם במסגרת אימוני הסף וההכנות לתעסוקה מבצעית.

מבצע "צוק איתן" היה מבחן האש הראשון של טכניקות אלה, ולמעשה הוא חידד אותן. תמרון מוגבל כפי שבוצע בזמנו, הביא

תרשים 1: התפתחות מאפייני הלחימה במהלך המלחמה

למעשה, שלב טיהור המרחב אינו רק הישג מבצעי אותו נדרש הכוח להשיג, אלא גם טכניקה קרבית הכוללת בתוכה שימוש בצורות קרב שונות, הן הגנתיות והן התקפיות. טיהור מרחב כולל מארב ובידוד, אך גם כיבוש, השמדה ושליטה מבצעית. המשמעות המיידית לכך פירושה שלא די בהגעה פיזית למרחב מסוים, כמו בקרב ההתקפה שהוגדרו לו קווי התחלה וסיום ברורים. לשלב זה נדרש זמן רב, מופעל בו רצף מבצעים, בקצבים גבוהים או נמוכים, מושקעים משאבים רבים הקשורים באיתור אויב, חבלה, איתור אמל"ח וכדומה, ועדיין הסיכוי להדברת האויב, בהינתן אי הכניסה למרחב התת"ק כפי שהיא היום, תלויה בעיקרה באויב.

עם המעבר משלב ההתקפה לשלבי טיהור המרחב, חלה ירידה חדה בהיקף המודיעין שהתקבל ממקורות סיגנט, לעומת עלייה ניכרת שחלה במודיעין הקרבי שנאסף: מפות שנמצאו, חקירות שבויים, הפרות קרקע, תצפיות אופקיות ואנכיות ועוד

לא אחת נכנסתי במלחמה למרחבים בהם שהו לפנינו כוחות, שהחליפו לפנייהם כוחות נוספים, ועדיין עסקנו בכיבוש יעדים וביצוע סריקות באותם מרחבים שכבר שהו בהם כוחות לפני. להפתעתי, סריקות אלו תמיד, ובאופן רוחבי בכל אחד מהמבצעים שבהם השתתפתי, הולידו הישגים מבצעיים ומודיעיניים שימושיים. לעומת זאת אפשר היה לראות הבדלים רבים בין כיבוש יעדים כחלק מקרב ההתקפה, ובין כיבוש יעדים,

הקרביות, את עושר המודיעין הקיים בידי הכוח המתמרן בכל שלב בתמרון ואת סוגי המודיעין שהופעלו בכל שלב. לתפיסתי יש פער גובר שלפיו ככל שכוחותינו מעמיקים את ההישג המבצעי בשטח האויב, כך קיימת היחלשות, אשר הולכת ומתגברת, בנקודת החיכוך שבין כוחותינו לאויב. למעשה, ככל שאחזות כוחותינו במושג התקפתם הולכת וגוברת, כך אנו הופכים פגיעים יותר, חלשים יותר, כשירים פחות ובעלי גורמי סיוע מעטים יותר.

מה בין התקפה לטיהור מרחב?

התקפה על יעד בנוי שונה בהקשרי הסביבה המבצעית מיעד ליעד, ואולם קיימים מאפיינים משותפים בין היעדים. לא דומה התקפה על יעד בנוי המתחילה מהשטח הבנוי עצמו להתקפה על יעד בשטח הבנוי המתחילה מהשטח הפתוח, ולעיתים אף מהגב"ל. לא סתם בחר מחבר "תורת הקרב" להדגיש כי טיהור המרחב "נעשה בדרך כלל כשלב אחרון של הכיבוש", ואילו הכיבוש "הוא ההישג הנדרש בעיקר בצורת קרב התקפה"⁵, ולכן ברי כי "טיהור המרחב הוא מורכב יחסית ליישום והוא כולל שילוב של פעולות התקפיות כמו כיבוש, טיהור יעדים וכדומה"⁶. התקפות על יעדים בנויים נעשות כחלק משלב ההתקפה הראשון על מושא ההתקפה או כחלק ממבצעים יוזמים, מגנתיים בטיבם, לטיהור מרחב בנוי שכבר נכבש. לכן, נכון לדבר על התקפה בשטח בנוי כשלב ראשון ויחיד, שבו מאמצי כוחותינו מושקעים בהשגת שליטה מבצעית על מרחב מסוים, שלא שהו בו כוחותינו עד אותו רגע, ובין טיהור מרחב כשלב ממושך וסיזיפי הכולל כיבוש מרחבים או פשיטות למרחבים לצורכי סריקות, איתור אמל"ח ותשתיות, השגת מודיעין, השמדת פירים ועוד.

מגן בעזה במהלך "חרבות ברזל". באבטחת המגנים לא היה כלל שימוש במכ"מים טקטיים, שלהם יכולת כיסוי רחבה. צילום: דו"ץ

ואינן תמיד מועילות. מבחינת נוהל הקרב, ניכר היה במהלך כל המלחמה כי הכוח שעתיד להיכנס לתמרון מאפשר לכוחותיו עד דרג הגדוד והפלוגה לבצע נוהלי קרב סדורים וממושכים, שאפשרו את מיצוי המודיעין שנצבר על היעד והורדת פקודות סדורה. לעומת זאת, קרבות טיהור המרחב, שכללו הן התקפות והן פשיטות, הן "אלמנות קש" והן מארבים, וכן הפעלת אש וסנכרון פעולות בין כוחות סמוכים, נערכו על פי רוב בנוהל קרב חפוז למדי. נוסף על כך, האויב אומנם נערך נגדנו כמערכת, אך מרגע שהשטח כבר חווה התקפה וטיהור, קשה לומר כי התנהלותו המשיכה להיות כמערכת. נראה שהוא החל להתפרק לגורמים המתפקדים זה בנפרד מזה. בנוהל הקרב, טרם התחלת ההתקפה, ברור כי המנהור הוא חלק ממערכת פלוגתית או מחלקתית שבמרכזה המארב, אך עם תחילת התמרון וכתישת התשתיות הידועות, הרי שהמכלול שנשאר בידי האויב, והאויב שנשאר כדי להשתמש בו, אינו מנוהל ריכוזית ואינו מהווה מערכת כי אם אוסף פריטים המשתמש במה שנותר לו בצורה הטובה ביותר מבחינתו. יתרה מכך, בקרבות ההתקפה הראשונים לתוך שטח הרצועה לקראת סוף אוקטובר, אפשר היה לראות כי האויב מממש לחימה רב ממדית קלסית, לרבות שימוש באש מותנית מסייעת תמרון, שימוש ברחפנים לתצפית ולהתקפה וחידוש מלאים

או השגת שליטה ביעדים, כחלק משלב טיהור המרחב. טרם הכניסה לשטח, הצליח צה"ל להשיג מודיעין בעיקר באמצעי סיגינט ויומינט שונים, והוא שימש לגיבוש תמונת המצב ותכנון קרבות ההתקפה. לעומת זאת מודיעין קרבי היה דל למדי בשלב זה, והתבסס בעיקר על התצפיות הגזרתיות של אוגדת עזה ותצפיות חטיבתיות וגדודיות שנפרסו לפני הכניסה לתמרון. עם המעבר משלב ההתקפה לשלבי טיהור המרחב, חלה ירידה חדה בהיקף המודיעין שהתקבל ממקורות סיגינט, לעומת עלייה ניכרת שחלה במודיעין הקרבי שנאסף: מפות שנמצאו, חקירות שבויים, הפרות קרקע, תצפיות אופקיות ואנכיות ועוד. לא זו אף זו, כניסה לשטח שכבר נתקף מפרה את המודיעין שהושג על תשתיות, כך לדוגמה "בית פעיל תמ"ס" כבר אינו משמש בתפקידו לאחר התקפה חטיבתית או גדודית. לעומת זאת מערכים פרוביזוריים המוקמים יש מאין, ונשענים לרוב על סמיכות לפיר המאפשר הגעה מוסלקת ובריחה מהירה, מתגלים רק באמצעים חזותיים המופעלים על ידי הדרג המתמרון, ולכן המודיעין הנצבר כמעט אינו מסייע להכרתם. נראה אפוא שהעושר הרב שנצבר ערב התמרון מתחוויר לעומת דלות המודיעין שמושג אחרי תחילת התמרון. לא רק שאותו מודיעין הופך ללא רלוונטי, הוא במידת מה אפילו מתיש את מפקדי הצק"גים. התראות מודיעיניות חוזרות ונשנות מועלות למפקד צק"ג, תוך כדי לחימה, בקרב ההתקפה, מתישות אותו

קרב ההתקפה, מטבע ההכנות הנעשות לקראתו, כורך עימו מערכת הכנות רבה המעמידה את הדרג המבצע ברמת דריכות גבוהה. דריכות זו הולכת ופוחתת בחלוף הימים והשבועות שבהם הכוח שוהה במרחב ומטהר אותו. לעומתנו, האויב כמעט אינו בא לכדי חיכוך עם ההתקפה המבוצעת לשטחו, והוא מעדיף להתבסס בתשתיות שהקים כדי לחכות לשעת כושר. למעשה קיימת מעין נדנדה שבה ככל שצה"ל דרוך לקראת התקפה, הרי שהצד השני מתחפר ואדיש לפעולות אויבו, ומנגד ככל שאנו מתרגלים לשטח שבו אנו שוהים, הרי שהצד השני יוצא ממחפורותיו ומתחיל ליזום. בחלק מן המקרים האויב מצליח כך לפגוע בכוחותינו, אולם ברוב המקרים יוזמות אלה מביאות לגילוי ולסיכולו. עם זאת אעיר כי בשבועיים הראשונים של התמרון היו ניסיונות של האויב לבסס התקפות כנגד התמרון ובמקביל לתמרון. התקפות אלה הלכו ונמוגו ככל שהתמרון העמיק ושחיקת האויב גדלה.

קרבות ההגנה וקרבות ההתקפה שבהם השתתפתי היו קרבות שנוהלו, רוכזו והובלו על ידי מפקדת הצק"ח. לעומתם, קרבות טיהור המרחב הובלו ורוכזו בעיקר על ידי מפקדות הצק"ג, ולעיתים רמת ההכפפה וההובלה הייתה עד למ"פ עצמו. הדבר בא לידי ביטוי בעוצמת האש המקדימה והמלווה שלה ופחתה ככל שהתמרון התקדם

ככל שהאט התמרון, עם המעבר משלב ההתקפה לשלב טיהור המרחב, ניכר היה שהאויב החל ללמוד אותנו ואת השגרה שבה נקטנו, והוא מתאים עצמו אליה. לא בכדי, הגדיר תא"ל (מיל') גיא חזות, ראש מערך הלמידה המבצעית בזרוע היבשה, כי "אנחנו מתמודדים עם שני צבאות טרור לומדים ותחרות הלמידה איתם קשה מאוד. החוכמה היא לא רק ללמוד אלא גם להשתנות".⁸

דין והמלצות

כדי להבין כיצד עוצמת האויב הלכה ונבנתה, יחד עם היחלשותו כמערכת, וכיצד עוצמת התמרון החטיבתי הלכה ופחתה במקביל לעליית קרנו של מפקד הצק"ג במימוש קרבות טיהור המרחב, יש לבחון את התפתחות המלחמה לאורך ציר הזמן (ראו: תרשים 1). בחינה שכזו מלמדת כי קיימת אי הלימה בין ההשקעה של צה"ל בהתעצמות, הכנה ובניין כוח להתקפה, לעומת ההתעצמות, האימונים וההכנות של צה"ל למימוש שלבי טיהור המרחב, אשר הם חלק הארי של הזמן והמאמץ המושקע בתמרון. אי הלימה זו נובעת מכמה גורמים, שיוצגו להלן בהתאם לחמש אבני בניין הכוח לצד המלצות להתמודדות עימם.

הכשרות ואימונים

רוב הקרבות במלחמה זו היו קרבות שבוצעו בנוהל קרב חפוז, לעיתים חפוז ביותר. הפקודות ניתנו לעיתים בקשר, על גבי מכסה המנוע, סיפון טנק או כתדריך ממש טרם יציאת הכוחות למשימה. תכלית נוהל הקרב החפוז היה תיאום נקודות הממשק

באמצעות מערכי סיוע. זוהי אומנם מערכת, אולם בחלוף קרבות אלה, חדל האויב מלתפקד כמערכת, דבר המעלה את השאלה אם יש להשתמש במונח זה במהלך כל שלבי התמרון, או שמא לחזור למינוחים הישנים בהגדרת האויב עבור שלב זה.

בשלל הקרבות שהשתתפתי בהם, מקרבות ההגנה, עבור בקרבות ההתקפה וכלה בקרבות טיהור המרחב, אפשר לומר כי מאפייני הפיקוד הולכים ומתבזרים ככל שמתרחקים משטחנו. קרבות ההגנה במלחמה היו ת"פ חטיבה צפונית ודרומית של אוגדת אזח"ע, ולאחר 7 באוקטובר גם ת"פ החטיבה המרכזית שהוקמה יש מאין, בתחילה בהובלת חטיבה 35 ולאחר מכן בהובלת חטיבה 5. בקרבות אלה ניכר שימוש מובהק בפיקוד פרטני. לעומתם, קרבות ההתקפה היו בפיקוד מוכוון משימה וקרבות טיהור המרחב היו במאפייני פיקוד משימה מובהק עוד יותר.

באחד מן הקפ"קים שמעתי את הביטוי "עלינו לחט"מ"ר את הגזרה". כוונתו של הדובר, מפקד של אחת החטיבות, הייתה לאשר בעצמו כל פעולה, כל מיקום של כוח ואף את הוראות הפתיחה באש, זאת פחות משבוע לאחר החדירה של אלפי המחבלים והפורעים לתוך שטח ישראל, בהבנה הולכת וגוברת כי המדינה במלחמה. לעומת זאת, ככל שנכנסנו לתמרון מעבר לגדר הגבול, הרי שמאפייני הפו"ש חזרו למאפיינים הנלמדים בקורסים ובתרגילים: פיקוד משימה מוכוון מטרה. גם בקרבות ההגנה שבהם השתתפתי מעברו השני של הגדר, היה שימוש בפיקוד משימה מוכוון מטרה, ולכן רק בקרבות ההגנה שמצדו הישראלי של הגדר נעשה שימוש בפיקוד פרטני.

אציין כי קרבות ההגנה וקרבות ההתקפה שבהם השתתפתי היו קרבות שנוהלו, רוכזו והובלו על ידי מפקדת הצק"ח. לעומתם, קרבות טיהור המרחב הובלו ורוכזו בעיקר על ידי מפקדות הצק"ג, ולעיתים רמת ההכפפה וההובלה הייתה עד למ"פ עצמו. הדבר בא לידי ביטוי בעוצמת האש המקדימה והמלווה שהלכה ופחתה ככל שהתמרון התקדם. זאת משום שגורמי האש הקיימים לדרג הגדודי והפלוגתי לא קרובים בהיקפם לאלו שיש בדרג החטיבה ואף האוגדה. אש זו גם לא באמת נצרכה ככל שההתקפה הלכה ונמוגה, שכן ההתבססות על קווים מסוימים, הקמת מגננים ויציאה מהם לפשיטות ולמארבים לא הצריכה הפעלת אש זו, או שלא היה בידי המ"פ את הידע והקשב להפעיל את האמצעים הללו.

כך גם במימוש קווי תיאום חטיבתיים בשלב ההתקפה, ההכרחיים ביותר לסנכרון הקרב לעבר האויב, לעומת היעדרם של קווים כאלה בשלבי טיהור המרחב, שבהם כל גדוד ופלוגה מביאה את עצמם לידי ביטוי בגזרתם, תוך אי מעבר גבול גזרה כגורם כמעט בלעדי במניעת התנגשויות ותיאום בין כוחות.

באחד הימים בטיהור מרחב ציר החוף, לא אגזים אם אומר כי בגזרה גדודית שבה שהיתי נוהלו 4 קרבות פלוגתיים, מנותקים זה מזה, ברמה שאפשרה למג"ד לבחור באיזה מבין הצק"פים ברצונו להתמקם, אם בכלל. כל אחד מהקרבות היה ברמת חשיבות זהה, ללא הגדרתו כמאמץ עיקרי העדיף על פלוגה אחרת שלחמה בגזרה הסמוכה, והמג"ד רק עסק באישור תוכניות והותרת ההובלה של המבצע למ"פ בלבד. בשלבים אלה, החטיבה הייתה לגורם שאינו מופעל לדבר מלבד הפעלת מסוקים לפינוי פצועים והכפפת מוקדי זיק ומסק"ר לצק"גים שבמרחב, בכפוף לצורך מבצעי.

פיר מנהרה שהתגלה בעזה. צה"ל לא השכיל לבנות כוח משמעותי, בסד"כ אוגדתי, הנותן מענה לדרג הצק"ג לכמות הפירים שהתגלו. צילום: אתר צה"ל

ברמת הגדוד לחשיפת איום מסוג זה ולסיכולו? אם איום זה כה רחב, בצורה שלא הפתיעה איש, מדוע לא נבנה הכוח המתמרן באופן שייתן מענה אינהרנטי לאיום זה?

דוגמה נוספת היא הצורך באבטחת המגננים, צורך אשר הוליד פתרון יש מאין של מצלמות אבטחה, ליום וללילה, המאפשרות אבטחה ריכוזית של מרחב גדול סביב המגננים והבתים ששימשו להגנה. מצלמות אלה הגיעו אלינו בעיקר מתרומות, השאלות מחברות אזרחיות, ללא כל הכנה סדורה של מענה למשך השהייה במגננים. לא היה כלל שימוש במכ"מים טקטיים, שלהם יכולת כיסוי רחבה. כמעט לא נעשה שימוש ברום הקרוב לקרקע להצבת אמצעים אוחזים להגנה ולכיסוי בטווחים הקרובים סביב מרחבי שהייה. אילו השימוש ברחפן ברום הקרוב לקרקע למשימות שהייה וטיהור מרחב היה מתוכנן מראש, הרי שהיו רוכשים רחפנים מעוגנים לקרקע, בעלי יכולת שהייה כמעט אין סופית מעל המרחב הנדרש לאבטחה.

נוסף על כל אלה, היעדר המודיעין הסיגינטי קירב ברוב המקרים את האויב לכוחותינו ואפשר לו לחמוק מגילוי ויזינטי ולהתקרב לכוחותינו באופן שסיכן אותם. נשאלת כאן השאלה אם נעשה די כדי לייצר מודיעין סיגינטי עבור שלב טיהור המרחב, בו הערכות האויב משתנה תדירות, בו התשתיות כבר מופרות ברובן, בו האויב מגיב בקבועי זמן קצרים ולא מממש ניהול סדור של קרב ההגנה אותו תיכנן.

על המשתמש המבצעי לדעת כי עם תחילת מימוש קרבות

בין הכוחות השותפים למבצע, הגדרת הטכניקות הצפויות להתממש והסד"כ שיבצען, והסדר לביצוען. בינו ובין נוהל הקרב הסדור קיים קו הפרדה ברור: סדר הפעולות וכמות פעולות המפקד וקציניו, עומק הניתוח, רמת התיאום, ארגון המרחב והארגון המשלים ועוד.

מדוע אם כן מרבית התרגילים, בעיקר בקורסים ובהכשרות, נעשים לאחר השלמת נוהל קרב סדור? מדוע לא נכון למסד את טכניקת מימוש נוהל הקרב החפוז כטכניקת ברירת המחדל, ואילו את נוהל הקרב הסדור כאפשרות משלימה, שאליה מגיעים רק אם הזמן וסל האמצעים מאפשר זאת? ניכר שמיומנות נוהל הקרב החפוז ויציאה מהירה לתרגיל תדמה טוב יותר את מצבם של מרבית המפקדים הקרביים בשטח, שכן למעט קרב ההתקפה הראשון, שום קרב לא בוצע לאחר השלמת נוהל קרב סדור.

אמל"ח

ניכר כי ההשקעות בהצטיידות ובניין הכוח מכוונות לקרב ההתקפה, ולא לצורכי טיהור המרחב. דוגמה לכך אפשר לראות במענה האיטי לריבוי התת"ק הנובע מהיעדר סד"כ מספק של לוחמי הנדסה בעלי יכולת חקר והשמדה, בכלבים ובאמל"ח משלים. חוסר זה יצר מצבים של שהייה ארוכה והמתנה לאותם כוחות שיגיעו לבצע את משימתם, והרי כל משימתם היא לטהר מרחב ולא משימת התקפה קלסית. מדוע אם כן אין פתרון

ההקפה סביר שתהייה רוויה מודיעינית גדולה אשר השימוש בה עלול להקשות ואף להטעות את מפקד הצק"ג, ולכן נכון יהיה לא לסמוך כלל על הכלים האלה.

תכנון וארגון

בהינתן טיהור מרחב ארוך, ניכר כי חוסר יכולת לתת מענה אמיתי, מקיף ואבסולוטי למרחב התת קרקע מאפשר לאויב להכתיב את משך הזמן שהטיהור יימשך, את אורכה של המלחמה, את התחמושת שתושקע בה וכדומה. לכן דרוש לבנות מענה ארגוני מקיף לאיום זה.

בשלבים רבים של התמרון התגלו פירים, כאלה הקשורים למערכת טקטית וכאלה הקשורים למערכות המאפשרות ניוד גייסות אויב לאורך הרצועה ולרוחבה. צה"ל לא השכיל לבנות כוח משמעותי, בסד"כ אוגדתי, הנותן מענה לדרג הצק"ג לכמות הפירים שהתגלו. נתקלתי בתופעה זו בשטח בעת קבלת כוח ת"פ, אשר יודע לתת מענה לתווך הזה, המצויד באמל"ח מתאים וקטלני דיו, ובוודאי לא כזה שנותן מענה טקטי בזמן אמת לפירים שהופללו באויב שחמק אליהם. אולי נכון היה לפתוח מרחב זה לתמרון של כל מערכי החי"ר? לשיטתו של תא"ל (מיל') גיא חזות, משוכת התת קרקע נראית היום כפי שנראו מחנות הפליטים טרם מבצע "חומת מגן", משוכה שנפרצה בסופו של דבר בבלאטה ובעסכר ובשאר מחנות הפליטים.

תו"ל

הדרג הטקטי מוצא עצמו נבוך בבואו לטהר את המרחב. הדבר בא לידי ביטוי בתרגולות ובטכניקות שאינן מספקות לטיהור מוחלט. דוגמה מובהקת לכך עלתה במבצע לטיהור בית החולים שיפא, מרחב מצומצם לכאורה, ואולם המבצע ארך כמעט שבועיים. גם אם נבדל את נושא פינוי החוסים והצוות הרפואי, הרי שהדבר ארך לכל הדעות זמן רב מדי, וגם היציאה משם הייתה לא בגדר זיכוי מלא של האתר, אלא "מיצוי" של המהלך שנעשה שם.

הדרג הטקטי מוצא עצמו נבוך בבואו לטהר את המרחב. הדבר בא לידי ביטוי בתרגולות ובטכניקות שאינן מספקות לטיהור מוחלט. דוגמה מובהקת לכך עלתה במבצע לטיהור בית החולים שיפא, מרחב מצומצם לכאורה, ואולם המבצע ארך כמעט שבועיים

השלכה רוחבית של המקרה בשיפא למרחבי טיהור גדולים יותר מביאה למסקנה הברורה כי לא קיימת טכניקה אמפירית, מהירה ובעיקר אבסולוטית, לאפשר טיהור מרחב "על מלא". בשונה ממלחמת יום הכיפורים, שבה השמדת חטיבות הטנקים המצריות שיצאו למתקפתם מזרחה הייתה אמפירית ומוחלטת, הרי שהתקפות המחבלים דהיום לא מאפשרות לנו להבין אם האיום סוכל במלואו.

כוח אדם

גדוד השריון נכנס למלחמה הנוכחית לא מותאם לחימה מהסוג הנוכחי. בהינתן כי המלחמה המודרנית אינה נמשכת שישה ימים

או 24 ימים, אלא אורכת חודשים ואף שנים, הרי שאין ברירה מלבד להכשיר ולאמן סד"כ הגדול בהרבה מסך הסד"כ שהיה בידי ערב המלחמה. הדבר דרש ממני להסב במהירות צוותי טנקים רבים כדי לבנות רזרבה זמינה. הפעלתה נבעה מהחיכוך שהלך והאריך, שעיקרו ברמת הפלוגה.

גדוד השריון מצא עצמו במצב מורכב עוד יותר, שכן האפשרות של המג"ד לפקד, אך בעיקר לשלוט על צק"ג, בעדיפות חי"ר, פחותה בהרבה מזו של מג"ד החי"ר. את היעדר החפ"ק הרגלי, אמצעי השו"ב, הפלוגה המסייעת, הפת"ן ואמצעי החוזי ברום הקרוב לקרקע מילאו תרומות, לוחמים שהוסטו מתפקידם לתפקיד אחר או קורסים מזוזים.

סיכום

מלחמת "חרבות ברזל" עדיין בעיצומה. אחדים יגידו שכל עוד לא מומש תמרון בחזית לבנון, וכל עוד המלחמה עם איראן עדיין בהיקף שאינו ברור, כנראה שהיא עוד בראשיתה. ואולם, ברור כי התמרון הקרקעי בעזה יהיה דומה בחלק ממאפייניו לזה הצפוי במלחמה בצפון. בחזית לבנון, ההתקפה לכפריים המבוזרים, תפיסת פאתי השטח הבנוי וכניסה לימים ארוכים וממושכים של שהייה בכפר וטיהורו יהיה דומה במשך הזמן ובאמל"ח שבאמצעותו האויב ינסה לזנב בנו. גם בלבנון, כוחות טיהור המרחב יפגשו אויב שהולך וצובר ביטחון, לעומת שחיקה מתמשכת בעוצמתם.

אפשר להניח כי השימוש בנ"ט ארוך טווח ורחפנים תוקפים יהיה נרחב בהרבה מזה שאיתו התמודד התמרון ברחבי רצועת עזה. אפשר גם להניח שאיכות האויב הצפוי לצה"ל בלבנון גבוהה מאיכות האויב בעזה, וסביר להניח שחלק מהאמור במאמר זה יש בו כדי לשפוך אור על הצפוי בתמרון הצפוי בצפון - התקפה עוצמתית ומהירה לכפרי האויב והתחפרות אויב הולכת וגוברת ככל שהתמרון יעמיק.

קרבות ההתקפה הצפויים בצפון יהיו בניהול חטיבתי ובאש מקדימה מסיבית שתונחת במרחב התמרון על ידי הפיקוד והאוגדה. ואולם ככל שהתמרון יכבוש כפר ויחל בטיהורו, האש מנגד תפחת, האויב יאבד את מרכיבי הפו"ש שבידו וחוליותיו תחלנה לפעול באקראיות כזו המותירה בידינו מודיעין מקדים דל עד אפסי. כוחותינו יאבדו את יתרונותיהם הנגזרים מהתמרון ההתקפי ויחלו בדעיכה, שאליה יצטרפו גורמים כמו שחיקת האמל"ח והלוחמים. סוג האמל"ח שאותו מפעיל האויב כנגד התמרון העוסק בטיהור ישתנה בהתאם, שכן השימוש בנ"ט ארוך טווח ירד בחשיבותו בתוך הכפר, לעומת הצורך בשימוש בנ"ט קצר טווח ומטענים.

אני צופה שיהיו עוד מאפייני לחימה שישתנו בין הלחימה בעזה לצפון. יש לבחון כל מאפיין, קרב, אמל"ח ואפילו לוחמים ומפקדים, כאלה שתפקדו וכאלה שלא תפקדו, כאלה שעמדו במוטל עליהם בתמרון בעזה עד כה וכאלה שלא. בחינתם צריכה להיעשות בהתאם לשלב הלחימה שבו הם באים לידי ביטוי: בהגנה, בהתקפה או בטיהור המרחב. נכון יהיה לשקול הסטה של תקציבי בניין כוח לשלבי טיהור המרחב, אשר הוזנח עם השנים לטובת קרב ההתקפה, בעל המאפיינים השונים, ואף לאמן את הכוחות לקרבות טיהור מרחב סייזיפיים וקשים לא פחות מהקרבות שבשלב ההתקפה.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

שתיקת הקצינים (עמ' 4)

1 אבולעפיה, א' (אוקטובר 2010). האומץ להביע דעה עצמאית. מערכות 433, עמ' 20-27

2 שם

3 אילנאי, א' (4 בנובמבר). "להרצי אין אויבים, אבל גם אין לו חברים": רמטכ"ל המלחמה - פרופיל. ישראל היום; יהושוע, י' (2024, 6 ביוני). קצין בכיר בביקורת נוקבת: "המטכ"ל מנותק מהשטח. יש חוסר אמון. כך לא יושג ניצחון". YNET; יהושוע, י' (2024, 4 ביוני). "אני זה שנכשל? האחראים למחדל עדיין בתפקיד": העימות בין האלוף לרמטכ"ל. YNET

4 זיתון, א' (17 בנובמבר). חשיפה: הכביסה המלוכלכת מצה"ל במסמך נוקב של קצין בכיר. YNET

5 רפפורט, ע' (9 בינואר). "אדום מבושה" - הקצין הבכיר כתב לרמטכ"ל דו"ח קשה על שחיתויות ובעיות ערכיות בצה"ל. IsrealDefense

6 אתר צה"ל, (16 באוקטובר)

7 הרמטכ"ל ספר 80

8 שם

9 מינקוב, י' (נובמבר 2018), "הבעת דעה על ידי מפקדים בכירים בצה"ל: תכנית לשינוי תרבות ארגונית", מערכות, 480-1, עמ' 85-82

10 מינקוב, שם

11 ARMY LT. COL. PAUL YINGLING, A failure in generalship; Armed Forces Journal, (2007, March 1). <http://armedforcesjournal.com/a-failure-in-generalship>

12 Commander Phillip E. Pournelle, The Rise of the Missile Carriersn, U.S. Naval institute, Vol.nhs 139/5/1,323, (May 2013). <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2013/may/rise-missile-carriers>

13 DOUGLAS A. MACGREGOR , Future Battle: The Merging Levels of War, U.S. Army War College,ATTN: Parameters,122 Forbes Avenue,Carlisle,PA,17013-5238

14 המאמר תורגם לעברית ופורסם ב"מערכות": מקרגור, ד"א (1995). הרמות המתמזגות במלחמה. מערכות, 339, עמ' 36-43

15 חזות, ג' (2024). צבא ההיי־טק וצבא הפרשים. מערכות, מודן ומשרד הביטחון

16 גנסבורג, י' (אוגוסט 2013). רוצים צבא חזק? חנכו את הקצינים להביע באומץ דעות עצמאיות. מערכות 450, עמ' 28-33

17 מינקוב, שם

מפנקסו של מפקד

סיהור מרחב - ההיית או חלמתי חלוס? (עמ' 10)

1 מיכלסון, א (2011). צה"ל הכין שיעורי בית. מערכות 440

2 תורג'מן, ש"ס, (ינואר 2012). מבצעי כוחות היבשה. מערכות. כך ראשון - מבוא זרוע היבשה/ צה"ל מאי 2021. טכניקות היסוד לצוות הקרב הפלוגתי זרוע היבשה/צה"ל

4 תורג'מן (ינואר 2012), עמ' 86 שם

5 שם

6 שם

7 סימנים חריגים בקרקע המעידים על כך שמישהו דרך בה או קריסה המעיזה על מנהרה גילת, א' (ינואר 2024). "ניצחון בתחרות הלמידה יביא לניצחון בקרב". מערכות 501, עמ' 4

פשיטה - דשדוש לתכלית (עמ' 18)

1 אג"ם-מה"ד (מאי 1963). תורת הקרב - כך א': התקפה, התקדמות ורדיפה, פשיטה ומארב, מטכ"ל - עקד כללי 1-2, עמ' 196-200; זרוע היבשה- תו"ת (ינואר 2012). מבצעי כוחות היבשה - כך שני: התקפה, התקדמות ורדיפה ופשיטה, מד"י - יבשה 3-זי-6, עמ' 277-280

2 משימות הכוחות מיוחדים בצבאות שונים משתנות. לאמריקנים, לדוגמה מנעד משימות רחב הכולל גם מבצעי מידע, סיוע לכוחות ביטחון מקומיים, לוחמה פסיכולוגית וכדומה. בצבאות אחרים מנעד המשימות עשוי להיות מצומצם יותר ולכלול רכיב גדול יותר של מבצעי לחימה (המכונים בעגה האמריקנית Direct Action). למשימות הליבה של הכוחות המיוחדים האמריקניים ראו: אמ"ץ-תוה"ד, מבצעים מיוחדים, תצפית 77, עמ' 31-68 אמ"ץ-תוה"ד (יולי 2012). יחידת אמל"ח מיוחד גדוד 88 "דב לבן" 1969-1974. זרקור היסטורי 39 (גרסה של מסמך זה פורסמה גם בגיליון מס' 5 של כתב העת "יסודות"); לסקירת מספר מבצעי פשיטה בסד"כים גדולים המתמקדת בסוגיות מערכתיות ומדיניות של מבצעים אלה ראו: פרידמן, י' (פברואר 2017). אכיפה - הגיון פעולה נוסף לאסטרטגיית צה"ל. פרסומי מרכז דדו

4 McRaven, W.H. (1996). Spec Ops: Case Studies in Special Operations Warfare Theory & Practice. Presidion Press תוה"ד (נובמבר 2013). מבצעים מיוחדים. תצפית 77, עמ' 69-174 <https://twitter>